

випадків є неможливою, оскільки ця ідея побудована на засадах, що особистість впливає на світ, а не перебуває у діалектичній взаємодії з ним. Свобода особистості має певні обмеження, серед яких смертність, соціальний контроль тощо. Але свідоме протистояння обмеженням, наприклад, антигуманності концентраційного табору, вже є актом свободи та звільнення особистості. Свобода полягає також у конструктивному ставленні до тривоги, оскільки прагнення спокою призводить до конформізму, а невротичний страх блокує свідомість і провокує паніку й деструктивні дії. Р.Мей писав: "Бути вільним означає не ігнорувати тривогу, а сприймати її; бігти від тривоги автоматично означає відмовлятися від свободи. Керманічі народів протягом усієї історії використовували цю стратегію – втягнути народ в безперервну нестерпну тривогу, щоб змусити людей відмовитися від свободи" [12, с.7]. Вчений вводить термін "віртуальне рабство" для пояснення зазначеного стану соціуму, який має надію позбавитися тривоги. Він спирається на положення С.К'єркегора, що найкращим учителем є саме тривога, оскільки "той хто навчився правильно непокоїтись, навчився самому необхідному" [12, с.7]. Свободна особистість приймає тривогу та використовує її як мотив для досягнення максимального "усвідомлення свободи". Вона використовує право на участь у прийнятті рішень певною соціальною групою або нацією, поважає раціональний авторитет, може мислити та діяти на благо соціуму, спирається на почуття гідності й честі.

Висновки

Екзистенційна психологія вирішує проблеми часу, життя та смерті, свободи, відповідальності й вибору,

У.П. Кошетар

ЭКЗИСТЕНЦИОНАЛЬНО-ЛИЧНОСТНЫЕ ИЗМЕРЕНИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО БЫТИЯ (С. КЬЕРКЕГАРД, А. ЛЕОНТЬЕВ, Р. МЭЙ)
В статье проанализировано основные черты теории личности Р. Мейя с позиции экзистенциальной философии.

U. Koshetar

EXISTENTIAL AND PERSONALITY DIMENSIONS OF A HUMAN BEING (S. KIERKEGAARD, A. LEONTYEV, R. MEY)
In the article the basic lines of theory of personality of R. Meya are analysed from position of экзистенциальной философии.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2010.

УДК 1(091):17.024.4:111.61

О.Г. Льовкіна, канд. філос. наук, доц.

ДУМКА ЯК ІМАНЕНТНА СУТНІСТЬ ДІЇ У ФІЛОСОФІЇ РАЛЬФА ЕМЕРСОНА

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

У статті досліджуються особливості філософського обґрунтування дії Р.Емерсоном. Основна увага зосереджена на інтерпретації Р.Емерсоном природи, як самодостатньої духовної субстанції.

Вступ

На сьогоднішній день світ потребує не стільки знання як основи розумних суджень та порад, скільки знання, що є підґрунтям для розумних дій. Сучасне діяльнісне ставлення до природи й активна життєва позиція стали наслідком розповсюдження в світі вестернізованих цінностей. Одними з головних ідеологів таких світоглядних настанов стали представники американської філософії дії. Орієнтація на досягнення успіху й прагнення ефективно організувати раціональну діяльність стали домінуючими цінностями спочатку в США, а згодом, внаслідок глобалізації, і в усьому світі.

проблеми спілкування, любові та самотності, сенсу буття тощо. Вона наголошує на неповторності особистісного досвіду кожної людини. Остання несе відповідальність за існування, сутність і зміни. Р.Мей розробив теорію особистості, спираючись на практику клініциста. На думку вченого, людина живе сьогочасним та в зазначеній реальності сама себе формує й несе всю повноту відповідальності, за особистісні трансформації. Він закликав до виваженого прагматизму і раціональності у поведінці кожного індивіда.

Список літератури

1. Кант И. Логика. Пособие к лекциям 1800 // Кант И. Собр.соч. в 8 тт. М.: Чоро, 1994. – Т. 8. – 450с.
2. Волков В.Н. Онтология личности. Иваново, 2001. – 320с.
3. Мамардашвили М.К. Необходимость себя. М., 1996. – 25с.
4. May R. Psychology and the human dilemma. Princeton. NY: Van Nostrand, 2000. – 35p.
5. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. М.: Политиздат, 1975. – 275с.
6. Леонтьев А.Н. Общие представления о мотивации // Психология в вузе, 2004 – № 1. – С.14.
7. Леонтьев А.Н. О предмете психологии личности. // Избранные психологические произведения в 2-х тт. – М.:Педагогика, 1983, – Т.1. – С. 384-385.
8. Асмолов А.Г. Неодетельностная парадигма в мышлении XXI века: деятельность как существование // Мир психологии, 2003, № 2(34), с. 155-158.
9. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм. // Сумерки богов. М.: "Политиздат", 1989. – с. 319-344.
10. Мэй Р. Портрет личности // <http://www.gremlinimage.ru/library/may1.html>
11. Мэй Р. Открытие бытия. Очерки экзистенциальной психологии // Перевод с английского языка А.Багрянцевой М.: Институт общегуманитарных исследований, 2004. – 137с.
12. Мей Р. Новый взгляд на свободу и ответственность // Экзистенциальная традиция, 2005. – №2. – с.52-65.

Один із перших варіантів філософського обґрунтування практичного знання розробили американські романтики XIX століття (С.Т.Колрідж, Т.Карлейль, Д.Марш, Д.Ріплі та ін.). Згодом у США у Р.Емерсон, Дж.Ройс, Ч.Пірс, У.Джеймс, Дж.Дьюї та інші видатні філософи розробили практично-діяльнісну інтерпретацію процесу пізнання. Вони вважали, що критерієм істини має бути суспільна користь від практичної діяльності людини. Орієнтація на практичні цінності стала альфою й омегою ментальності американців. Через призму практичних цінностей переосмислювались й асимілювались в США різні культурні течії. Особливо яскраво це відбилося в гумані-

тарному, зокрема, у філософському знанні, де орієнтація на практичні цінності визначила спрямування теоретичних пошуків. Можна з упевненістю сказати, що в межах американської філософії дії було розроблено домінуючу на сьогоднішній день модель світогляду, стрижнем якої є перетворююча діяльність, а мірилом успішності стали доцільність та практична корисність.

Р.Емерсон та інші американські трансценденталісти прагнули вирішити проблему адекватного неортодоксального філософського аналізу релігійно-містичного досвіду заради об'єднання теоретичної думки і практичної дії. Відповідно, Р.Емерсон розробив філософське вчення, у межах якого знайшли своє пояснення природа Універсуму та призначення в ньому людини. Це вчення багатогранне, воно містить соціально-філософські, релігійні і моральні аспекти. Ідеї американських представників філософії дії XIX століття дали поштовх до нових пошуків у царині досліджень практичного знання. Вони були схвально сприйняті світовою філософсько-релігійною громадськістю і послужили поштовхом для розробки сучасних варіантів філософії дії.

Аналіз досліджень і публікацій

З дослідженнями загальних аспектів практичного знання ми зустрічаємося протягом майже всієї історії філософії. Ця проблема була лише артикульована, але не вирішена в античному суспільстві. Насамперед, мова йде про роботи класичних мислителів Платона, Аристотеля, Цицерона і представників школи стоїків. Продовжили ці дослідження мислителі Середньовіччя (П.Абеляр та ін.), Нового Часу (Б.Спіноза, Х.Вольф, І.Кант та ін.). У XX столітті найважливіший внесок у висвітлення когнітивної своєрідності практичного знання був зроблений у роботах пізнього Л.Вітгенштейна, П.Гіча, А.Данто, У.Джеймса, Дж.Дьюї, Ф.Кларка, Т.Котарбіньського, А.Макінтайра, Н.Малкольма, Дж.Е.Мура, Е.Нагеля, Л.Оквіста, К.Поппера, Р.Райла, А.Райнаха, Б.Рассела, Дж.Ролза, М.Шелера, Ю.Хабермаса та багатьох інших авторів. В США у XIX-XX століттях Р.Емерсон, Дж.Ройс, Ч.Пірс, У.Джеймс, Дж.Дьюї та інші видатні філософи розвинули філософське розуміння дії, розробивши практичну інтерпретацію процесу пізнання. Вони проголосили, що головним критерієм істини має бути суспільна користь від практичної діяльності людини.

Засновником американської філософії дії вважається Р.Емерсон. Його творчість досліджувалася низкою західних і вітчизняних авторів: В.Е.Чаннінгом, Р.А.Йодером, О.Б.Фрозінгемом, Дж.Х.Кеботом, І.М.Сидоровим, М.І.Фоміною, Т.Л.Морозовою, І.Л.Галинською, Н.Є.Покровським та ін.

Метою даного дослідження є аналіз особливостей філософського обґрунтування дії Р.Емерсоном.

Основна частина

Американські політичні діячі і просвітники, насамперед, «батьки-засновники» США - Дж.Вашингтон, Т.Джефферсон та їх ідейні наступники - прагнули втілити в життя соціальне вчення Дж.Локка, Ш.Л.Монтеск'є та інших лібералів епохи Нового часу і Просвітництва. Але, починаючи з 30-тих років XIX століття, у США поширюються та стають популярними ідеї західноєвропейського роман-

тизму. Перехід у XIX столітті в США від панування ідей просвітництва до романтизму призвів до формування комплексу релігійних, літературних та філософських ідей, який отримав назву «філософії дії Нової Англії». Саме цей напрямок найбільшою мірою вплинув на формування світогляду засновника американського трансценденталізму Р.Емерсона. Теоретичну основу трансценденталізму він систематично виклав у творі «Природа». Але основні ідеї трансценденталізму він пропагував не лише у цьому творі, червоною ниткою вони проходять крізь всю його творчість.

У центрі уваги емерсонівської філософії постає не суспільство, а окремий індивід із його реальними потребами та проблемами. Відповідно, основною проблемою «Природи» був аналіз умов, які зроблять можливим розвиток індивідуальної свободи та вільнодумства. Крім того американський мислитель розглянув співвідношення природного, надприродного і штучного (культури) в основах морального закону, яким людина керується у власних діях.

Романтизм прагнув ототожнити метафізичний образ субстанції із чуттєвим образом безпосередньо даної природи. «Саме з таких позицій романтизм по-новому (після Відродження) відкриває життєвий та творчий смисл природи та виражає це в якості філософського ідеалу...» [1, с. 134]. Романтики воліли розширити і доповнити локківський принцип пізнання як мисленнєвого копіювання предметних оригіналів. Інтерпретуючи ідею природи, представники романтизму визнавали наявність у людини здібності щодо співвідношення з духовною цілісністю природи. А діяльність людини ними інтерпретувалась як естетично зумовлена життєва стихія, безмежний виток нового й геніального. Така інтерпретація змінила стиль і культуру філософування, спонукала переглянути попередньо визнані принципи пізнання. Спотворення природної ролі чуттєвості у пізнанні у локківській філософії американські романтики вважали, насамперед, світоглядною проблемою, яка стала наслідком європейського раціоналізму.

Романтики відстоювали погляд, згідно з яким будь-яка людина спроможна вільно досягнути божественну істину. Звідси бере свій початок намір трансценденталістів подолати обмеженості філософії раціоналізму у тлумаченні пізнання, зокрема розглянути природну структуру пізнання, виділивши її суттєві елементи, особливо ті, яким не надавалося достатньо уваги в попередній філософії. Мова йдеться про інтуїцію, яку романтики проголосили найвищою пізнавальною здібністю людини. На їх думку, лише за допомогою своєї індивідуальної інтуїції людина здатна досягнути релігійні та моральні істини. Джерелом інтуїції є душа, яка містить фундаментальні ідеї, які, у свою чергу, утворюють субстанцію розуму, що є спільною для всіх людей. Р.Емерсон вважав інтуїцію первинною, глибинною і безпосередньою силою душі, інстинктом й остаточною формою мудрості, до якої призводять нас роздуми і в декартівському стилі проголошував, що далі інтуїтивної ясності не можливо проводити аналіз. Тому лише інтуїтивно можливо досягнути сутність світу. Розум – це зір, він лише сприймає, але нічого не доводить. Інтуїтивне ж досягнення сутності речей є набагато ціннішим, ніж результати сотень науко-

вих експериментів. Поетична творчість також має свої переваги над науковим пізнанням, оскільки під час поетизування митець відтворює гармонійну цілісність світу, на відміну від науки, в якій відбувається розрив зв'язків речей між собою. Р.Емерсон вважав, що саме поетична творчість може стати довгоочікуваним «суперметодом» філософії.

Європейські романтики критикували просвітницьку ідею про необмежені можливості людського розуму до пізнання сутності світу і ставили під сумнів принципи панлогізму, які були абсолютизовані представником спекулятивної німецької філософії Г.В.Ф.Гегелем. Вони прагнули доповнити або ж замінити логічні здібності мислення поза логічними (інтуїцією, поетичною фантазією та уявою). Слід зауважити, що у США європейські романтичні ідеї сприймалися й інтерпретувалися відповідно до потреб суспільного розвитку цієї країни. Представники американського романтизму проголошували, що соціальні відносини мають відповідати реальним інтересам людини, а не штучно винайденим абстракціям, що нібито виражають ознаки досконалого суспільства.

Романтизм у США XIX століття подовжив життя трансцендентальному способу філософування. «Розмірковуючи про енергію мислення більше, ніж про його формальні правила і стверджуючи першочергову необхідність для пізнання бути спрямованим на ціле, романтизм відкривав перспективу переосмислення традиційних підходів» [1, с. 134]. Якщо в Європі філософія трансценденталізму суттєво вплинула лише на поезію й мистецтво, то у Новій Англії ця філософія поставила у центр своєї уваги питання реальності існування людей і виявлялася у кожній формі суспільного життя. Відповідно, американські романтики відстоювали необхідність оперувати не філософськими термінами академічної мови минулого, а переходити на мову зрозумілих оцінок, конкретних правил і практичних рекомендацій щодо реальних проблем, які постають перед людьми у повсякденній діяльності. Тим самим представники трансценденталізму започаткували власне американську філософію дії, в якій центральною виступає проблема діяльності людини.

Р.Емерсон поставив вимоги, що висувуються до дій людини, в залежність від інтерпретованої ним у душі пантеїзму надіндивідуальної сутності світу. Він чітко висловлював думку, що всі предмети, які сприймаються і мисляться індивідами, є частинами вияву духовної єдності світу, оскільки перебувають у необхідному взаємозв'язку та керуються єдиною Божественною силою. Дослідник творчості Р.Емерсона І.М.Сидоров зазначав, що для американського філософа «цей взаємозв'язок, до якого органічно включена й людина, є всезагальним життям Універсуму» [2, с. 11]. Людина – це лише невеличка частинка цього універсального життя, проте вона єдина здатна усвідомити існування того світу, що її оточує, тобто світу предметів та явищ природи. Люди знаходяться у лоні Божественного Універсуму, тому саме через їх справедливі і правдиві дії здатна виявитися Його мудрість та розумна діяльність. Р.Емерсон, переконуючи у своїй правоті, посилався на ті явища вищого порядку, які ще не були досліджені наукою, але існують поруч із нами та постійно нагадують про себе. Тут маються на увазі

ті дива, які, порушуючи звичні регулярності, нагадують нам про існування Вищої Волі. Ми (люди) підкоряємося Вищій Силі, лише реалізуючи її волю через себе. Отже, ми й є тими провідниками, через які Вона дає про себе знати.

Побудова адекватної картини Всесвіту не може стати результатом людської раціонально-пізнавальної діяльності. Всесвіт створений Богом для того, щоб наблизити свою сутність до людини, зробити можливим осягнення своєї сутності людською душею. Тому не практично-предметна діяльність, а активність душі, на думку Р.Емерсона, є найкращим шляхом до істинного пізнання світу. Природа виступає у пропонованій інтерпретації буття самовизначеною божественною «духовною субстанцією», яка єдина є істинною основою всіх явищ. Отже, пантеїстична інтерпретація обґрунтування дій індивідів, насамперед, фіксує наявність іманентної субстанційної єдності душі людини і Душі Всесвіту. Лише довіра до Вищої Сили може стати основою життєдіяльності людини. Тому, «якщо нас відвідає нове Одкровення, ми із радістю визволимося від старих запасів мудрості, що обтяжує нашу пам'ять, вона стане здаватися нам старим мотлохом. Якщо ж людина живе разом із Богом, її голос стане таким же чистим, як джерелка джерела або як шелест ниви» [3, с. 189]. Діяти відповідно до вимог вищого містичного духу, на думку Р.Емерсона, й означає наближати людство до світлого та прекрасного майбутнього.

Смислоутворюючим стрижнем праці Р.Емерсона «Природа» є християнські мотиви. Але відчувається досить своєрідна специфіка у тлумаченні ним співвідношення божественного, людського та природного. На противагу матеріалізму, де Бог і людина розчиняються у природі, й класичному пантеїзму, на думку представників якого, людина і природа розчиняються у Божестві, у трансцендентальній філософії Р.Емерсона Бог і природа розчиняються у людині. Філософ підносить природу до божественного рівня, надаючи, тим самим, можливість людині виявити почуття божественного у собі. Адже мислитель розглядає природу як втілення Духовного Абсолюту. Людська душа, на думку Р.Емерсона, є мікркосмом, проміжною ланкою між макрокосмічною душею та природою. Тому моральне вдосконалення особистості стає можливим лише у гармонічному співрозвитку із Супердушею космосу.

Р.Емерсон у унісон з іншими трансценденталістами Нової Англії проголошував, що кожний громадянин має право відмовитись від нав'язуваного державою теоретичного й релігійного догматизму і повинен самостійно приймати будь-які рішення. Адже будь-яка людина спроможна осягнути істину самостійно, за допомогою своєї власної індивідуальної інтуїції та свідомості і без підказки церкви або іншої суспільної організації. Він стверджував: «Не варто у всіх випадках вважати... безцінними декілька текстів і приклади з життя декількох людей. Ми схожі на дітей, які вивчили напам'ять і бездумно повторюють приписи своїх наставників та класних дам; коли ж ми стаємо старшими, ми замінюємо ці приписи висловами талановитих людей, яких ми зустрічали у житті, і всіляко прагнемо запам'ятати точно, що вони говорили; потім, розібравшись у поглядах тих, кому належать ці судження, ми починаємо розуміти їх

смысл і ще більше прагнемо утримувати у пам'яті їх слова, і коли видається відповідна ситуація, на язичі у нас вже буде готова фраза» [3, с. 189].

Різноманітна та нескінчена природа є витоком духовного початку у житті людини й передумовою її морального здоров'я. Відштовхуючись від цієї ідеї, американський філософ критикує сучасну йому організацію суспільства. Мислитель вважав, що суспільство, засноване на засадах капіталістичних відносин і різноманітних форм приватної власності, є несправедливим. На його думку, позаекономічні ідеальні цінності збереглися лише у незайманій природі. Адже вона завжди є прекрасною саме своєю первозданністю, дикістю та автономністю від людської життєдіяльності. Незаймана природа – це плантації Господа, де царюють святість та доброчесність. Тому ідеальне життя є можливим лише на лоні природи – у заняттях вільного фермерства або ремісництва. Р.Емерсон писав, що «сільський житель... знає більш за всіх, усвідомлюючи, які насолоди, яку цілющу силу зберігають земля, вода, зорі й небо і як дістатися до всіх цих джерел зачарування, – лише він і є істинним багатієм, істинним володарем» [4, с. 119]. У лоні природи людини відкриваються моральні чесноти та істини. Цивілізаційні перетворення на засадах прогресу не надали людині сили і могутності, жодною мірою не сприяли вдосконаленню людської природи, ані фізичної, ані моральної. Р.Емерсон наголошував на тому, що людина ослаблюється винаходами цивілізації, кожен з яких руйнує її природну силу і цілісність. І це ослаблення відбивається у зменшенні можливостей для особистісного зростання, як фізичного, так і духовного. «Який різкий контраст існує між прекрасно вдягненим американцем, який вміє читати і писати... у кишенях якого можна знайти годинник, олівець і вексель, та голим туземцем з Нової Зеландії, чиє багатство складається зі спису, циновки та місця під навісом, щоб вкритися від дощу. Однак спробуйте порівняти, хто з них більш здоровий – і ви побачите, що білий американець втратив свою первісну силу» [3, с. 192].

Американський мислитель зробив висновок, що єдиним шляхом звільнення від стереотипів мислення (які виникають в наслідок перебування у цивілізованому світі), духовного відновлення та гармонізації внутрішнього світу людини може стати лише її повернення у лоно природи. Людині частіше слід перебувати в природі, спостерігати за її неповторністю, намагатися злитися з нею. Величність природи та її загадкова краса впорядковують цінності. Саме у природі оздоровлюється, наповнюється спокоєм і гармонією наша душа. Світ природи вражає людину досконалістю, витонченістю, довершеністю, які важко досягнути. Після перебування на лоні природі сприйняття і мислення людини оновлюються, вона дивиться на світ «свіжим» поглядом, стає добрішою. «Цілющими стають такі хвилини зачарування, вони виправляють та лікують нас. Вони дарують прості радощі, ми відчуваємо в них щось рідне та добре. Ми повертаємося самі до себе» [4, с. 118]. Отже, недосконалість людини може зменшуватись (або й зникати) у природі. Адже природа – це нескінчена сфера, центр якої усюди. Природа здатна повернути людину до властивої їй розумності та віри. У природі є власна краса і вічна молодість, у ній ви-

рує споконвічне свято життя.

Р.Емерсон задає риторичне запитання: «Чи не зазнали ми втрат від витонченості нашого побуту, втрат відпущеної нам енергії, чи не позбавило нас пронизане системою настанов і форм християнство тієї стійкості, яку надає нам дике життя?» [3, с. 198]. І проголошує, що саме по собі поклоніння дикій природі є достойною альтернативою хибній вірі, яка нав'язана людям церквами. Людина може поклонятися природі за допомогою літератури, науки й мистецтва. Адже творці високого мистецтва та істинно прекрасних речей усвідомлювали, що їхня творча праця має бути лише подальшим удосконаленням цієї первісної природної краси, лише її продовженням. Вдивляючись в образи створені природою, людина розуміє власні вади і вади всього рукотворного світу й набуває можливість їх виправляти, тобто природа своїм здоров'ям вказує на людські хвороби і зцілює їх. В людині міститься вогонь енергії, яка пригнічена способом нашого життя, і яку необхідно визволити. Лише природа може допомогти розкрити потенціал людської душі.

Природа є інобуттям Божества. «Природа – втілення думки, і вона завжди знову перетворюється на думку, як лід стає водою та паром. Світ – це рух душі, і ця невловима речовина знов і знов повертається до стану вільної думки. Ось тому такий важливий, такий нагально необхідний вплив явищ природи на душу, нехай то буде явище природи неорганічної чи впорядкованої» [4, с. 123]. Лише нескінченні перетворення природи, яка, на відміну від людини, має суперресурс – необмежений час та необмежений простір, можуть дати досконалий результат. Мудрість природи живе у будь-якій формі, а еволюційні перетворення речей природи призвели до виникнення вищих форм свідомості від найпростіших її праелементів. Отже, природа – це сутнісний символ людського духу, який, у свою чергу, покликаний встановити відповідність між Супердушею та природою. «В усьому, що ми робимо, виявляється дія від народження закладених в нас вселенських законів. І, якщо у нашій душі вони знаходять прояв у формі ідей, то в природі вони оточують нас усюди у вічній матеріальній оболонці» [4, с. 123].

Критикуючи принцип об'єктивного пізнання, трансценденталісти відстоювали спосіб мислення, який ґрунтується на визнанні взаємодії Божого Одкровення й особистої волі індивіда. Тому вони критикували не лише раціоналізм, але й ідеї емпіризму. Локківський принцип ґрунтувався на переконанні у неможливості позадослідного виникнення понять, які, відповідно, зумовлені чуттєвими даними, а, згідно Р.Емерсону, сама по собі думка є іманентною сутністю дії. Дію ж трансценденталісти розглядали як процес реалізації особистісного творчого вольового пориву і як ставлення душі до кінцевої доцільності свого існування. Вони створили концепцію творчої активності розуму. Свідомість в цьому контексті трансценденталісти оголосили істинною реальністю. Адже лише у свідомості здатні відобразитися люди, явища природи, історія, література і т. ін. Матеріальний світ створений для втілення духу, тому матеріально-об'єктивна реальність тлумачилася ними як вторинна й не здатна існувати самостійно. Індивідуальна свідомість слідує власним

нормам-настановам, що свідчить про свободу думок та дій людини на шляху до усвідомлення нею своєї тотожності з Універсумом. Це усвідомлення тотожності досягається внаслідок зв'язку зовнішніх феноменів світу та явищ індивідуальної свідомості, що, у свою чергу, виявляються в очевидних для самої цієї свідомості формах. На думку трансценденталістів, емпіризм із своєю настановою на обмеження пізнання матеріальними об'єктами, робить сам процес пізнання неповноцінним, адже поза увагою залишаються вищі сфери буття – Бог, душа і життя. Емпіризм не надає можливості сприймати та відчувати ціле в трансценденталістському його розумінні. Визнання емпіризмом об'єктивного змісту відчуттів робить незрозумілими для теорії пізнання ряду проблем, оскільки констатація спостережень замінює ідею всезагальної причинності.

Основою дії є, насамперед, релігійна модифікація свідомості. «Розум організує свою діяльність згідно із всезагальним та єдиним духовним законом, який знаходить свій вираз у взаємопов'язаних формах релігійної, моральної та естетичної ідей. Сукупність цих ідей характеризується Р.Емерсоном як Супердуша або Суперсвідомість, відношення до якої з боку індивідуальної свідомості утворює єдину основу дій людини, так само як і підґрунтя її цілей» [1, с. 137]. Виходячи з ідеї гармонії світу і людини, дія оголошується правильною в тій мірі, в якій людина приєднується до природної і божественної гармонії. Божественна думка має вільно вливатися в розум, який пізнає світ, і наповнювати його своїм змістом.

Наш розум є фрагментом загального розуму, який, власне, і виступає головною умовою пізнання для трансценденталістів. Ця теза цілком узгоджується із їх тезою про богоподібність людини: адже людські індивідуальні здібності є проекцією Божественної сили. Тим самим, трансценденталісти сповідують гносеологічний оптимізм, оскільки можливість істинності результатів пізнавальної діяльності з самого початку забезпечена завдяки зв'язку, що існує між індивідуальним розумом і загальним. Тому будь-яке просвітлення свідомості, на думку Р.Емерсона, набагато важливіше, ніж логічна теорія. «Прозріння душі» слугує філософському спогляданню та полегшує непросту справу – осягнення істинної сутності речей. Смісл божественної гармонії між Універсумом та людиною можна осягнути шляхом дії, що є завершенням думки. Адже просте споглядання не надасть можливості наближення до істинної сутності речей. Правильна дія підкорює процес споглядання своєму закону, адже вона пов'язана зі всією природою.

Закон дії, що зумовлений змістом діяльності, Р.Емерсон презентує у містифікованому ракурсі. Лише вірною дією можна дати відповідь на багато запитань. Саме тут виявляється один з головних постулатів критики представниками філософії дії спекулятивної німецької філософії: чисте умоспоглядання не є вирішальним фактором у процесі пі-

знання. Формами виразу істини не можуть бути лише слова, адже істина є багатоманітною. Потрібно віднайти нову, істинну, змістовність пізнання. Розум інтерпретується як здатність прямого бачення сутності: він визнається органом почуттів душі, і тому він стає здатним осягнути сутність без апеляції до логічних форм розвитку думки. Розуму, який спирається на інтуїцію, не потрібно щось доводити – він просто усвідомлює сутність речей, адже він є відбитком божественного у природі.

Висновки

Р.Емерсон визнавав примат уяви над розумом, творчості над логічною теорією і дії над умоспогляданням; проголошував, що спосіб життя має засновуватися на морально-релігійних засадах, які узгоджуються із неспекулятивним і практично досяжним знанням; визнавав, що досягнення знання можливе на основі вільнодумства, тобто відмови від ідейних догм та ідеологічних авторитетів. Р.Емерсон критикував раціоналізм та емпіризм епохи Нового часу і Просвітництва, які породили вади сучасної цивілізації. Він закликав через повернення до природи оздоровити людей від негативних наслідків перебування у цивілізованому світі. Філософ був впевнений, що це дасть можливість звільнитися від стереотипів мислення, вивільнити енергетичний потенціал, поновити гармонію душі, усвідомити справжні цінності, відновити соціальну рівність створених Богом рівними людей. Зцілившись через єднання з природою, людина зможе діяти відповідно до намірів Вищої Духовної Сили світу (Бога). Людина спроможна осягнути значення Універсуму лише інтуїтивно через свій особистий досвід, який інтерпретується американським філософом як її власний практичний «космологічний контакт».

Оскільки природа є символічною, то саме вона й спрямовує досвід, підкоряючи його принципам всезагальності й універсальності. Отже, діяльність стає шляхом до усвідомлення того, що вже відбувалося і від самого початку містилося у душі. Завдяки діяльності душа набуває свого істинного стану і стає готовою до злиття з Богом. Р.Емерсон та інші американські трансценденталісти розробляли проблему неортодоксального релігійно-філософського досвіду заради об'єднання теоретичної думки і практичної дії.

Список літератури

1. Сидоров И.Н. Интуиция как принцип философского свободомыслия в американском романтизме и герменевтике. //Размышления о философии на перекрестке второго и третьего тысячелетий. Сборник к 75-летию профессора М.Я. Корнеева. Серия «Мыслители». Выпуск 11. СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2002. – С. 134-140.
2. Сидоров И.Н. Философия действия в США: от Эмерсона до Дьюи (Науч. ред. Я. А. Слинин). – Л.: Изд-во ЛГУ, 1989. – 145с.
3. Эмерсон Р. Доверие к себе. //Новые пророки. СПб.: Алетейя, 1999. - С.149-198.
4. Эмерсон Р. Природа. //Гуманитарный экологический журнал. Т. 6. Вып. 1. 2004. С. 117-123.

Е.Г. Лёвкина

МЫСЛЬ КАК ИММАНЕНТНАЯ СУЩНОСТЬ ДЕЙСТВИЯ В ФИЛОСОФИИ РАЛЬФА ЭМЕРСОНА
В статье исследуются особенности философского обоснования действия Р.Эмерсоном.

O. Levkina

IDEA AS IMMANENT ESSENCE OF ACTION IN PHILOSOPHY OF RALPH EMERSON
The features of philosophical ground of action of R.Emerson are probed in the article.

Стаття надійшла до редакції 12.12.2009.

